

Kum bi prosipao sitni novac, a djeca bi se jagmila oko njega. Onda bi se svatovi pozdravili sa domaćinom i ukućanima, uzjahali konje i krenuli pjevajući. Na čelu svatova išao bi barjaktar sa barjakom. Udavača bi morala voditi računa da se ne obazire i ne okreće nazad jer bi joj, vjerovalo se, sreća mogla okrenuti leđa ili bi se mogla vratiti roditeljima zbog nesrećne udaje. Ako je sa svadbom ugovoreno i vjenčanje, svatovska kolona ide pravo crkvi na vjenčanje mladenaca pred sveštenikom.

Nakon vjenčanja, svatovska kolona bi pjevajući i utrkujući konje išla mladoženjinoj kući. Kada bi bili bliže kući, ako unaprijed nije određen muštulugdžija, svatovi bi se takmičili utrkujući konje koji će prvi stići kući da uzme muštuluk od mladoženjine majke. Ona bi mu za muštuluk dala peškir da se time okiti i bocu rakije nakon čega bi se on pridružio ostalim svatovima. Prilazeći kući, svatovi bi zapjevali.

Kod mladoženjine kuće već bi se okupile komšije. Mladi bi pjevali i kolo igrali. Djevojci pred kućom bi dali muško dijete koje ona tri puta podiže u vazduh i daruje ga maramicom, jabukom ili nekom drugom miloštom, čime je dat blagoslov mladencima da se i u njihovom braku rađaju zdrava i muška djeca. Prije ulaska u kuću, djevojka baca preko kuće jabuku u koju su utisnuti novčići. Zatim bi se savila i tri puta ljubila kućni prag, što je značilo da treba i da želi zavoljeti novi dom, pa bi tek onda ulazila u kuću. Pri tome bi pazila da joj nije neko stavio pored praga mašu ili mašice jer preko njih, vjerovalo se, ne valja prekoračiti nego ih treba obavezno ukloniti pa tek onda ući u kuću. U protivnom, smatralo se da je udavača neosjećajna, neuredna pa čak i nedovoljno pametna.

Poslije opisane ceremonije, svatovi bi ulazili i zaposjedali trpezu. Mladence bi uveli u posebnu prostoriju i dali im da nešto pojedu, obično med i oni bi ga uzeli istom kašikom, čime bi na simboličan način bi-la izražena želja da im život u braku bude sladak, skladan i ugodan. Tek tada bi započinjalo pravo veselje, pir, koje bi trajalo duboko u noć uz pijanku i mezu praćenu različitim pjesmama i igrama.

U posebnoj prostoriji, žene zadužene za to, bi prečešljale udavaču i povezale bi joj bošču. Nakon toga ona više nije djevojka nego mlada. Tako počešljanu mladu bi izveli među ukućane i svatove. Ona bi se poklonjala i redom ljubila prvo svekrvu, zatim svekra pa ostale ukućane, onda svatove i prisutne komšije. Zatim bi darivala sve ukućane darovima koje je donijela. Veselje se, uz mezu i pijanku i dalje nastavljalo sve do kasno u noć. Sutradan, kada svatovi ustanu, onako mamurni i nedovoljno ispravani, išli bi na umivanje. Dočekuje ih mlada sa peškirom u ruci i posudama s vodom i polijeva im da se umiju, a oni je daruju novcem. To se zvalo davanje poljevačine.

Krajem drugoga dana završava se svadba. Svatovi bi pjevajući odlazili okićeni svojim kućama.

IV KOZARSKI ETNO

KOZARA ETHNO

Svatovski običaji

Irena Medar Tanjga
etnolog

4-7. jul 2008.

Piskavica

Svatovski običaji

U ranijim vremenima, do ženidbe momaka i udaje djevojaka je dolazilo na različite načine. Za neke je bila presudna obostrana volja roditelja, a ne ljubav mladih. Drugi su se voljeli, ali roditelji nisu odobravali njihov zajednički život. Najsrećniji su bili oni koji su se voljeli a njihovu ljubav, koja će se nastaviti zajedničim životom, bi odobrili i roditelji. Najčešće je vladao običaj da roditelji momku predlože djevojkus kojom se njihov sin treba oženiti ili običaj da se momci i djevojke zagledaju i biraju sebi najpovoljnijeg životnog saputnika.

O ženidbi bi, najčešće, prvo počeli govoriti roditelji momka savjetujući mu da pogleda određenu djevojkus. Momak bi, najčešće, pristajao na nagovor roditelja, nakon čega bi slijedilo zagledanje, provodadžisanje, prosidba. Ponekad se dešavalo obrnuto, da se momak obrati roditeljima i kaže im da bi se ženio i koja mu se djevojka dopada. Ako bi se roditelji saglasili sa njegovim izborom slijedila je prosidba.

Prosidbu bi obavljao momkov otac. Obavezno je bilo lijepo se obući za tu priliku i ponijeti plosku rakije i mилоšte, pa je prosac sam ili sa nekim od svojih ukućana išao uveće u kuću djevojdinih roditelja. Po dolasku prvo bi se započela priča o bilo čemu, svakodnevnom, uobičajenom, pa tek onda prosac potegne plosku i ponudi rakijom djevojdinog oca. Ova, prva ponuda bi se obavezno odbijala. Tada bi prosac saopštio da je došao prositi njihovu djevojkus za svoga momka koji je za ženidbu i da bi se i on želio oprijateljiti sa njima. Ako roditelji djevojke pristanu počaste ga rakijom i kafom, ali i dalje od prosca ne primaju čast sve dok ne čuju mišljenje i volju djevojke koja bi sve do toga trenutka, bila u nekoj drugoj prostoriji. Ako djevojka nije imala dileme, ako je već bila zagledana sa prošćevim momkom ovaj čin je za nju bio ispunjavanje običaja. Ako djevojka priđe

proscu, poljubi ga i uzme od njega pruženu čašu rakije, zaruku i, za ovu priliku, dobru i rumenu jabuku, koja ima simbolično značenje, to bi bio znak da pristaje po volji roditelja da se uda za momka. Djevojka bi zatim prišla ocu, poljubila ga i dala mu čašu rakije, a zaruku zadržala za sebe. To bi značilo da je djevojka isprošena. Prosac bi se izljubio sa prijateljima, počastio ih svojom rakijom i predao im mилоšte koje je donio, a oni bi pred njega postavili sopru sa mezom i pićem. Uz čaščavanje se odvijao dogovor budućih prijatelja o tome kada i na koji način će obaviti svadbu. Prosac se, zatim, pozdravljao sa ukućanima i okićen odlazio, svojoj kući.

Poslije prosidbe i jedna i druga strana se pripremaju za svadbu. Djevojdini roditelji i ukućani pripremaju ruvo, tj. njenu odjeću i obuću, posteljину i druge stvari koje pripadaju njoj i njenom đuevgiji. Pripremani su i svatovski darovi, piće, meze i sve što je bilo potrebno za doček i ugoščavanje svatova. Isto tako, prosac se sa momkom i svojim ukućanima dogovara o toku svadbe i brine se za spremanje hrane, pića i ostalog što je potrebno.

Na ugovaranje svadbe, na utvrđeni dan, išli su roditelji momka i još jedan otrestitiji čovjek iz rodbine, koji će na svadbi biti stari svat. Oni bi se sa roditeljima djevojke dogovarali o vremenu svadbe, zatim kada će svatovi doći po djevojkus, koliko će biti svatova da bi djevojačka strana znala koje i kakve će darove pripremiti, ko će biti stari svat, ko kum, ko djever, barjaktar, kao i hoće li sa svadbom istovremeno biti i vjenčanje.

Poslije toga se dogovore mladoženja, njegovi roditelji i ostali ukućani koga će pozvati u svatove i koliko će svatova biti, jer je bilo važno da od mladoženjine kuće krene paran broj svatova, a da se sa djevojkom vrati neparan. Svatovi bi išli na osedlanim konjima. Često bi išla i zaprežna kola koja su u polasku vozila spremu, a u povratku

djevojačko ruvo spakovano u fine, oveće drvene kovčege.

Pozvani svatovi se pristojno obuku, ponesu ploske rakije i novac, te se svi okupe kod mladoženjine kuće odakle kreću djevojačkoj kući. Pri tome se vodilo računa kojim putem će se tamo ići, jer je običaj da se istim putem svatovi ne vraćaju. Kada svatovi stignu djevojačkoj kući, tamo im njeni ukućani preuzmu konje na brigu. Domaćin poziva svatove u kuću, u prostoriju pripremljenu za svatove i pred njih postavlja trpezus i časti ih pićem, kafom i mezom. Uz domaćina su njegova rodbina i komšije, koje je pozvao, a svi oni piju, meze, pričaju i zapjevaju i tako sve do pred zoru. Nije običaj da se tu noć svatovi opijaju niti da spavaju. Morali su da poštuju red i običaj, a da bi tako i bilo njima je cijelo vrijeme rukovodio starješina svatova, stari svat. Pored starog svata, najcjenjeniji svat je vjenčani kum, zatim djever koji bi, po običaju, bio mladoženjin brat. Od momenta preuzimanja djevojke djever je stalno bio uz nju. Mladoženja je bio najsporedniji svat do čina vjenčanja.

Pred zoru bi mladoženjin otac ili stari svat zatražio da im se izvede čeljade po koje su došli. Tada bi se moglo dogoditi da neko prvo izvede drugu curu, a ne onu pravu. Mladoženjin otac ili djever bi primio djevojkus i darivao je jabukom i novcem ili dukatom, a njenog brata pićem i novcem. Preuzetu djevojkus djever posaduje za svatovskus sopru, u pročelje, između sebe i kuma.

Poslije ovoga čina sa sople se uklanja sve domaćinovo, a mladoženjin otac postavlja na sopru svoju spremu. Svatovi potežu svoje ploske i časte prisutne rakijom, zameću pjesmu i veselje, meze i piju. Domaćini zatim iznose darove za svatove, a svatovi daruju novcem osobu koja stavlja na njih darove. Zatim stari svat poziva svatove na polazak. U kući i ispred kuće svatovi bi sve pristune častili rakijom.